

Den tveklösa

Fritänkaren

Nr. 208 September 2012

Tjugonde årgångens nummer 9

Innehåll i detta nummer:

Den stora indiankrönikan (<i>Dee Brown</i>)	2
Raymond Khourys nya roman	4
Mark Vonnegut: <i>The Eden Express</i>	5
Mario Puzo: <i>Omertá</i>	6
Ahasverus minnen, del 118: <i>Romain Gary</i>	6
Filmer	9
Johann Nepomuk Hummel (1778-1837)	11
Milstenar, september 2012	13
Påskresorna, del 5: <i>Avslutning</i>	13
Resan till Dzhongkhul, del 1: <i>Den svåra förstoppningen</i>	14
Den strålande fiaskoresan, del 11: <i>Lamayuruturer (forts.)</i>	16
Bonusresan, del 9	18
Eliot Pattisons roman om Tibet	19
The Yogins of Ladakh	20
Letnans hemsida på Facebook	20

Fritänkaren ägnar sig mest åt litteratur, musik, film, politik, filosofi, religion och resor men även åt annat. Den är inte på något sätt anknuten eller ansluten till någon ideologi eller åskådning av vad slag det vara månne, utan tar tvärtom avstånd från varje institution som kräver okritisk underkastelse, och är helt oberoende humanistisk.

Beteckningen *Fritänkare* är ursprungligen tysk och står för person som i religiösa och ideologiska frågor inte erkänner någon auktoritet och därför är kritisk och avståndstagande mot alla religiösa och ideologiska institutioner och framför allt deras eventuella dogmatik.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 – 4 ("Fritänkaren", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 250 kr (även i Danmark och Norge; i Euroland: 30 Euro)

Tvåårsprenumeration : 350 kr (40 Euro)

Avgifterna har inte höjts på drygt 8 år.

IBAN-nummer för folk som eventuellt vill betala prenumeration även från annat utland:

SE37 5000 0000 0500 7297 2165

Bic-code: ESSESESS

Redaktionsslut för detta nummer : 12.9.2012

Copyright © C. Lanciai med medarbetare - **Letnany 230**

Det nästsenaste numret av *Fritänkaren* finns numera alltid tillgängligt på nätet jämte andra skrifter:

www.fritenkaren.se

<http://hem.fyristorg.com/aurelio>

e-post-adress : clanciai@yahoo.co.uk

WSN 1652-0122

Den stora indiankrönikan

"Bury My Heart at Wounded Knee" av Dee Brown är väl en av 1900-talets inte bara viktigaste utan även mest gripande och välskrivna böcker. Den beskriver hela indiantragedin från början till slut i en magnifikt behärskad och spartanskt koncentrerad form utan den minsta sentimentalitet eller överdrifter. Den bara berättar rakt på sak precis hur det stora folkmordet gick till i stam efter stam genom massaker efter massaker. Den är på sätt och vis den idealiska dokumentären i sin fullständiga neutralitet och saklighet, där det aldrig tas parti för någon utan där de indianska grymheterna skildras med precis samma rättframhet som alla de amerikanska övergreppen, som var konsekventa och kompromisslösa från och början och inte upphörde förrän efter ett trettioårigt utrotningskrig mot indianerna, beväpnade med pil och båge och slutligen massakrerade med kulsprutor och maskingevär. När den slutgiltiga och mest onödiga massakern av alla, där 250 indianer mördades för att de dansade för att hedra sina avlidna stamfränder och stupade kamrater sedan 30 år, de flesta kvinnor och barn, hade de återstående indianerna ingen chans att försvara sig utan bara mejades ner, och först då började den vite mannen inse vad han hade gjort. Ändå varnades amerikanerna redan under president Ulysses S. Grant och hans indianminister under 1870-talet för vad som höll på att hända. Ingenting gjordes för att stoppa folkmordet, som bara skenade iväg utan några tyglar alls, och där den ledande principen var en hög amerikansk militärs utlåtande, att "den enda goda indianen är en död indian". Detta var det egentliga första medvetna och planerade folkmordet, 50 år före turkarnas på armenierna under första världskriget, även om spanjorerna redan föregått med dåligt exempel i Latinamerika men utan avsiktligt planering – den sydamerikanska och karibiska folkutplåningen var inte politisk, utan det bara blev som det blev genom de barbariska kolonistörernas hänsynslöshet. Den nordamerikanska folkutrotningen av Amerikas ursprungsbefolkning var politisk från början till slut och styrdes helt av ekonomiska intressen och började redan genom engelsmännen.

En lång rad av berömda och ökända personer passerar revy genom boken, man får till sin förvåning veta att en sådan indianvän som Kit Carson, som ändå levte med indianer under långa tider och var god vän med dem, även han deltog i utrotningskriget mot dem i Arizona då det gagnade hans ställning och förmögenhet. De enda presidenter som verkligen försökte göra något för indianerna var Andrew Jackson, Abraham Lincoln och Ulysses S. Grant, vars bästa vän var en indian som han gjorde till USA:s första indianminister när det dock redan var för sent, medan andra presidenter som Cleveland ansåg avrättningen av indianer som fullt berättigad även sedan den stora indiantragedin fullbordats efter massakern vid Wounded Knee.

Man lär även känna alla dessa indianhövdingar och deras stammar, och fastän alla dessa hjältar i princip gick samma tragedi till mötes genom ond bråd död som slutpunkten av en Golgatavandring av gatlopp mellan vita övergrepp, förräderier, brutna löften och lurendrejerier, så är varje individuellt öde olikt alla de andra. Indianerna framstår som individualister av högre resning än till och med presidenterna, och endast undantagsvis får man en ljusglimt av att åtminstone någon vit man emellanåt fattade detta, medan de flesta bara sköt och mördade för att helst slippa besväret att alls ställa några frågor eller komma till tals. En enda indianhövding lyckades någonsin få igenom sin rätt som människa till mänskliga rättigheter, medan en så berömd general som

Sherman såg till att han blev det enda undantagsfallet – mänskliga rättigheter gällde för alla amerikaner men absolut inte för indianer.

Den värsta tragedin är väl den som drabbade de olika Cheyennestammarna, präriens stoltaste och största indianstam, som i stat efter stat drevs bort och utsattes för gatlopp och förföljelser tills alla deras hövdingar var döda (mördade) och endast patetiska spillror återstod inspärrade på nåder i fort eller döende i förvisningen till reservat i områden där ingen kunde försörja sig. Ändå var den vite mannens värsta brott mot indianerna ett brott mot naturen – för att komma åt indianerna, beröva dem deras levebröd och helt enkelt svälta ihjäl dem utrotade han systematiskt deras buffelhjordar över hela Amerika – under bara ett tiotal år dödades 3,5 miljoner bufflar medan av dessa indianerna endast hade slaktat 150,000 för att leva själva på deras kött och hudar. Den vite mannen likviderade hjordarna för att lämna kadavren kvar på prärien att ruttna utan att de kunde komma till nytta för någon, bara för att beröva indianerna deras möjlighet att leva.

En sådan läsning på 350 sidor av massiv text av undantagslöst bara titaniska tragedier, där alla sympatiska hjältar och hyggliga personer konsekvent bara dödas ofta på det mest förnedrande och orättvisa sätt, den ena efter den andra, är naturligtvis ett svårartat arbete genom sin plågsamhet. Ändå förekommer det ljuspunkter. Den klarast lysande är väl Röda Molnets lysande bedrift att åtminstone för något tiotal år lyckas rädda sitt land från den vite mannens intrång genom klokhed, tålmod, förhandlingar och försynthet, en av de få hövdingar som dog en naturlig död av ålder. En annan är Geronimo, den sista apachehövdingen, som i det längsta lyckades hålla sig undan den vite mannens förföljelser och fick dö en gammal man år 1909. Kochise klarade sig också, men dessa få som klarade sig och överlevde fick måhända uppleva ett värre lidande genom sina besvikelser och genom att få se så många av sitt folk och sina stamfränder gå under, att livet måste ha tett sig mera orättvist och outhärdligt för dem än för dem som fick äran att få ljuta martyrdöden, som Sitting Bull, mördad genom misstag, och Crazy Horse, mördad genom förräderi som alltså ung, - vilket blev de flesta indianledares öde.

Det gjordes en film på *"Bury My Heart at Wounded Knee"* 2007 för TV av fransmanen Yves Simoneau, vilken dock inte alls följer Dee Browns bok men desto mera kompletterar den, då den tar upp öden som undgick Dee Brown och som uppdragats senare, främst indianen Charles Eastmans öde, som sattes i skola hos de vita för att han skulle få en civiliserad mans utbildning och som gick så långt han kunde för att i det längsta samarbeta med dem – Aidan Quinn spelar en senator som verkade längs samma linje, samarbete, samverkan och gemenskap över rasklyftorna, medan båda såg alla sina livsansträngningar fullständigt ödelagda genom den vite mannens hopplösa dumhet och grymhet. Efter Wounded Knee återgick Charles (egentligen Ohiyesa) till sitt indianliv och vägrade ha någonting mer att göra med den vite mannen.

Som om allt detta inte var nog, så håller hela historien på att upprepas idag, åter igen genom politisk planering i akt och mening att eliminera ett helt folk och ta deras land. Denna gång är det emellertid inte amerikanerna utan kineserna, som från början ställt in sig på denna politik genom Maos uttryckliga befallning, och redan efter 10 år (1959) såg det ut som om tibetanerna och uighurerna, när en femtedel av deras folk likviderats, inte skulle ha någon chans att överleva den kinesiska ockupationen och utplundringen för att

inte rent ut sagt säga den totala förstörelsen av deras land. Emellertid föreligger här en skillnad. Nordamerikas indianer hade ingen litteratur och inget skriftspråk, medan tibetanerna har en högt utvecklad och rikhaltig litteratur med ett eget skriftspråk utvecklat direkt från sanskrit, det äldsta av alla skriftspråk och kanske det högst utvecklade; och har väl ett folk en litteratur att förvalta så är det närmast omöjligt att utrota det. Likväl försökte kineserna, i förstörelsen av Tibets mer än 5600 kloster gjorde de sitt bästa för att bränna alla böcker, medan dock 40% kunde räddas till Dharamsala, där de åtnjuter ett maximalt beskydd i det berömda tibetanska biblioteket därstädes. Uighurerna å sin sida hade Koranen, och det har minsann alla invaderare i muslimska länder ständigt fått erfara, att det att ge sig på Koranen, bränna den, använda den som dasspapper (som ryssarna gjorde i Afghanistan) med mera, är inte något man gör utan att det får konsekvenser.

Raymond Khourys nya roman

Författaren till "Den siste tempelriddaren" har utgivit en ny roman som i mångt och mycket överträffar den oöverträffbara debuten. "*The Sanctuary*" (på svenska "Ormens tecken") har som tema den gamla grekiska symbolen *ouroforos*, ormen som i en ring biter sig själv i svansen, som föranleder en lika omfattande djupdykning i gamla orientaliska mysterier och magiska traditioner som i "Den siste tempelriddaren" och någon av Dan Browns romaner, men Raymond Khoury har den fördelen framför Dan Brown att han är äkta, han kommer själv från dessa gamla länder och har deras mystik i blodet, han är libanes och egentligen katolik men har redan i "Den siste tempelriddaren" visat sin nyktra distans till den katolska kyrkans oförbätterliga oegentligheter. Genom att Khoury verkligen går in i historien och visar att han kan behärska historiska miljöer och skeenden i deras rätta perspektiv klarar han sig ifrån den ytlighet som tyvärr dominerar alla Dan Browns även mest effektiva och omfattande spekulationer.

Den drivande kraften bakom manövrerna i "*The Sanctuary*" är den urgamla för att inte säga eviga drömmen om möjligheten till evig ungdom eller åtminstone evigt liv. En nyckelgestalt är den legendariska markisen St. Germain, som faktiskt förekommer i romanen, som redan under sin livstid av många ansågs besitta denna hemlighet, då han aldrig tycktes gå ur historien. I romanen har han verkligen kommit på ett sätt och en formel att förlänga sitt liv i nästan det oändliga, om dock dödligheten ändå måste förbli oundviklig. Naturligtvis vill fel sorts personer få tag på denna hemlighet för att själva kunna dra fördel av den och i ett fall tjäna pengar på den, och naturligtvis går det illa för alla dessa. Dock är romanen bättre och mera övertygande än "Den sista tempelriddaren", där den dominerande ärkeknölen, monsignore de Angelis, är för demoniserad för att vara övertygande, medan skeendet här är både mera realistiskt och mera rafflande i en spänning som oupphörligt tättnar. CIA-agenten Corben är en boren spelare som satsar högt, och man får en god inblick i hans motiveringar och den yrkeserfarenhet som driver honom till att ta risker, som måste gå för långt. Fastän romanen egentligen är *science fiction* är den lika fullt acceptabel som sådan som någon av Jules Vernes eller Conan Doyles romaner. Dess största förtjänst är dock de inblickar man får i landet Libanon och dess brydsamma historia under ständiga konflikter och inbördeskrig sedan urminnes tider, då egentligen alla alltid har slagits om det landet, erövrat det och lämnat det i

ruiner över till nästa. Författaren växte själv upp och levde i dess tjugoåriga inbördeskrig och vet vad han talar om, vilket givit honom en erfarenhet och insikt i religiöst och politiskt orientaliskt liv, som väl ingen annan kan tävla med honom i, allra minst Dan Brown.

Mark Vonnegut: The Eden Express

Detta är en fullständigt uppriktig och sanningsenlig verklighetsskildring av en ung mans äventyr under hippie-eran som en av dess mest typiska representanter. Hans far var den berömde författaren Kurt Vonnegut ("Slakthus 5" om sina upplevelser i Dresden den 13 februari 1945), vars kontroversiella berömmelse nådde sin kulmen ungefär när sonen Mark uppnådde mogen ålder och bestämde sig för att ta avstånd från ett inrutat liv för att i stället skapa en hippiekoloni på en landlott i British Columbia någonstans i vildmarken norr om Vancouver, dit man bara kunde fara med båt. Han hade en flicka med sig, som måste betraktas som medskyldig till vad som hände.

Allt började bra, de trodde sig ha funnit paradiset, och farmen artade sig väl. Det kunde inte se bättre ut, när två händelser ledde till krisen. Den ena var en fatal snedtripp: när Mark trodde sig ta en oskyldig meskalintripps visade det sig vara LSD i stället, som han inte hade någon erfarenhet av. Snedtruppen medförde ett oacceptabelt tillstånd som han inte kunde ta sig ur, men denna kris spädades på genom att hans flicka reste till Kalifornien och bedrog honom med en annan. Hon bekände detta öppet för honom i ett brev, som dock lämnade honom i fullständig ovisshet: hon berättade varken om hon skulle komma tillbaka, om hon skulle fortsätta bedra honom med den andre, eller lämnade någon adress, där han kunde nå henne. Hon bedrog honom och lämnade honom hängande i luften i fullkomlig ovisshet och desorientering. Detta var så mycket värre då de verkligen hade nått höjdpunkter av lycka tillsammans.

Den outredbara krisen ledde till att han frivilligt sökte vård på ett mentalsjukhus. Så långt kan man inte tycka att han gjort fel på något sätt eller att han ens verkligen blivit sjuk, då alla orsaker varit naturliga och krisen helt förklarlig. Emellertid gjorde sjukhusvistelsen honom inte något gott, vilket tydligt indikeras av att han själv tog initiativet för att lämna det (mot doktorsns önskan) och alltså mer eller mindre rymde. Relationsproblemen förblev olösta, han kunde inte ta sig ur sina depressioner och psykoser och måste genom sitt irrationella och ohanterliga beteende tas in en andra gång genom tvångsintyg. Den andra gången ledde till en tredje gång, men därmed hade han med tiden kunnat mogna sig ur krisen och kunde säga farväl till sin flicka och överge farmprojektet i British Columbia för att inleda ett nytt inrutat liv – han blev psykiater.

Boken är troligen den bästa skildring vi har av hippie-eran och dess eufori och baksidor. Språket är fantastiskt hela vägen, det är dynamiskt blomstrande och generöst kryddat med en sprudlande humor, så man kan bara njuta hela vägen, tills tvångsintagningen bryter den goda stämningen och det hela blir mer allvarligt. Det är dock aktningsvärt och imponerande hur fullständigt ärlig han är hela vägen och sticker ingenting under mattan utan berättar precis hur jävlig och psykotisk han var. Man kan inte ge någon orätt i hanteringen av hans fall, hans läkare gjorde så gott de kunde, och han var själv för ung för att kunna hantera sin egen omognad – han är inte mer än 26 när det hela utspelar sig. Det är en naken psykologisk mästarskildring där inga nyanser eller

facetter av ett komplicerat psykologiskt problem saknas i ett djuplodande tillrättgående med sig själv där han är heroiskt skoningslös mot sig själv. Det var andra gången vi läste denna bok nu, och det var märkvärdigt hur mer än väl den höll att läsas om på nytt – och mera uppmärksamt.

Mario Puzos "Omertà"

Puzo följer i denna roman sitt pålitliga mönster i beskrivningen av samma maffialedare och deras karriärer som i nästan alla sina böcker, som hade en sådan utomordentlig framgång med sig genom "Gudfadern", att ämnet urartat till att bli nästan outslitligt och förblir lika populärt och attraktivt för den stora publiken idag som för 40 år sedan. Det spelar ingen roll hur vämjeliga och avskyvärda dessa gangsters är och vilka förskräckliga brott de begår i de ständiga utrotningskrigen mot varandra, där föreligger ändå någon sorts oemotståndlig magi över denna anda, som om den var själva kvintessensen av den tillfredsställelse som tyvärr besittandet av makt alltid tycks fylla människornas yttersta behov av välbefinnande, - vilket dock alltid förblir en bedräglig illusion, vilket de aldrig tycks lära sig, fastän de hela tiden utrotar varandra.

"Omertà" inleds med ett typiskt maffiamord, en hög gudfader blir mördad utan att någon kan begripa varför eller hur, och han råkar vara den mäktigaste av alla. Småningom kommer motiven fram: rivaliserande gudfäder var lystna efter hans banker och deras medel för att därmed kunna finansiera ett tillgodoseende av hela världen med obegränsade kvantiteter och kvaliteter knark och därtill kunna smugla och producera lätthanterliga kärnvapen. Emellertid har den avrättade bossen en arvinge, som vägrar sälja sin farbrors banker, då farbrodern utkrävde ett löfte av honom att inte göra det, och detta är vad *omertà* handlar om: hedern i att inte svika sina egna. Emellertid står han inför en överväldigande svårlöst ekvation, då han nästan bara har fiender överallt och inga vänner, då till och med hans kusiner försöker få honom till att vara de rivaliserande maffiagubbarna till lags och sälja. Han tar sig dock an uppgiften som det anstår en äkta sicilianare, och hur omöjlig ekvationens problematik än framstår i sina överväldigande dåliga odds, så klarar han biffen till slut – och har själv inte utfört ett enda mord utom det allra sista i självförsvar.

Naturligtvis är det intressant hur Mario Puzo går till väga för att lösa denna omöjliga ekvation, men hans metodik och logik är fullständigt vattentäta. Formellt är romanen ett mästerverk genom sin klarhet och fulländat konsekventa logik, och när man väl kommit till slutet har man absolut inga invändningar, fastän mönstret redan varit så uttjatat och välbekant så länge. Han har klarat det ännu en gång.

Abasverus minen, del 118: Romain Gary

Han var tveklöst en av vår tids mest begåvade och mångsidiga författare, från det första ögonblick då jag först stiftade bekantskap med hans talang var jag och förblev en hängiven beundrare av honom, varför det var med största bestörtning jag läste om hans hustrus död och dess förfärliga omständigheter. Jag såg det som en nödvändighet att

söka upp honom och göra för honom vad jag kunde, då jag instinktivt kände att han var i en kanske större nöd än vad någon människa kunde vara.

Hans hustru var nämligen inte vem som helst. Han hade haft den utomordentliga lyckan att få bli gift med sin tids kanske mest begåvade och vackra filmstjärna efter Audrey Hepburn, den betagande och intelligenta Jean Seberg, som gjorde sin debut i Otto Premingers undervärderade filmatisering av Jeanne d'Arc, en annan tapper kvinna vars öde nu efteråt verkade som att ha satt sin stämpel på Jean Seberg och hennes öde från början.

Jean Seberg var nämligen en mycket engagerad kvinna som tog parti för och emot allt vad hon ansåg rätt och orätt. Hon hade ingen tanke på att hänge sig åt konspirationer eller någon oamerikansk verksamhet, men hennes ställningstagande och engagemang för olika ibland kontroversiella organisationer för mänskliga rättigheter mot slutet av 60-talet, när hon dessutom stod på toppen av sin karriär och spelade mot Clint Eastwood i en västernmusikal, en genre som var totalt främmande för dem båda men som båda ändå klarade med glans, blev detta tydligen en alltför svårsmält och obegriplig soppa för FBI och CIA, som beslöt att ingripa och göra livet surt för Jean Seberg. Som alltid, när CIA eller FBI blandar sig i kvinnors angelägenheter, så blev det bara klumpigheter, klavertramp, missförstånd och pinsamma skandaler. Genom FBI:s och CIA:s förenade trakasserier och vägran att lämna Jean Seberg i fred hetsades hon till missfall och drevs till självmord. Och ingen hade kunnat älska henne mer än hennes make Romain Gary.

När jag fann honom ensam och sörjande i Paris i sin praktfulla lägenhet sittande i tryckande tystnad som ingenting verkade kunna bryta tror jag att jag aldrig hade mött en ensammare människa. Hans sorg var så total att det fanns ingen väg ut ur den, ingen möjlig tröst, vilket syntes på honom genast genom den gastkramande och universellt

öronbedövande tystnad som hela hans väsen uttryckte. Dock försökte han ta vänligt emot mig, han var ju ändå en fulländad gentleman och kanske den mest höviska kavaljer som Frankrike kunnat producera, fastän han var polack, vilket kanske bara ännu mera framhävde hans naturliga nobelhet, men samtidigt var han klart resignativ: ”Det var vänligt av er att söka upp mig, men jag förstår inte riktigt anledningen. Om ni är det minsta judisk själv så måste ni ju inse att det inte går att trösta mig på något sätt.”

”Jag har inte kommit för att försöka trösta er, även om jag kanske bättre än de flesta kan förstå något av vidden av er sorg. Jag har bara kommit för att demonstrera mitt deltagande. Jag har träffat många uppgivna judar i mina dagar, ett antal av dem slutade i självmord, och i samtliga dessa fall kunde detta ha undvikits om de bara haft någon att tala med. Jag har kommit för att erbjuda mina tjänster och erbjuda er den ringa hjälp som dock är bättre än ingenting genom att ställa upp som någon för er att tala med.”

”Det var hyggligt av er, men tror ni det hjälper? Jag är färdig. Jag borde inte ha överlevt det andra världskriget, i vilket världen gjorde det klart för oss att vi judar inte längre var önskvärda i världen. Antisemitismen var inte bara en tysk företeelse, den förekom överallt och har alltid förekommit överallt, till och med här i Frankrike, men det är ni förstås fullkomligt medveten om. Men min hustru var inte judisk. Hon älskade mig, och jag älskade henne, och vi hade fått barn tillsammans om inte politiken blandat sig i hennes privatliv, och den politiken representerad av världens välgörare och stormakt USA är precis samma politik som förde Tyskland in i det andra världskriget: stormaktspolitik, paranoia och storhetsvansinne, missbruk av ansvar genom korrruption och besatthet av den falska illusionen pengar och deras makt. Den sinnessjukdomen har alltid behärskat hela världen, och jag har fått nog av den, då den alltid har förföljt mig och mitt folk, som om vi var skyldiga till den, medan vi i själva verket alltid bara fått spela rollen av dess syndabock. Det är som om den religion som gav upphov till vår identitet och vår historia var den värsta förbannelse som någonsin drabbat världen, och som om vi alltid fått skulden för det. Jag vill inte befatta mig med den längre. Jag har fått nog av den. Varenda förnuftig jude som upplevt det andra världskriget och haft olyckan att överleva det måste därav dra den slutsatsen att begreppet Gud är enbart av ondo och något som man rent rationellt bara måste ta avstånd från och förkasta. Jag är den totala ateisten, och det har jag blivit genom min identitet som jude av Polen, det land och det folk i Europa som åtnjöt den värsta orättvisan och grymheten i historien och det helt utan orsak, bara för att vi från början stämplats av den gudomliga identiteten. Jag vill bara dö. Kan ni förstå det?”

”Ni är en av vår tids mest briljanta författare. Alla uppskattar er. Alla som är bekanta med fallet förkastar och avskyr det land som förföljde er hustru till döds. Ändå är det inte USA:s fel och ansvar utan dess ledande politikere och deras etablissemangs, alltså Nixonadministrationen. Dess brott mot er hustru är oförlåtligt, och det kommer jag alltid att framhålla och många med mig. Men ni har ännu mycket att leva för.”

”Försök inte. Jag kan inte leva vidare utan henne. Hon drar i mig. Jag kan inte leva vidare utan henne utan dåligt samvete. Jag kan inte finna mig i att jag ska leva och hon ska vara död. Hon var ju 24 år yngre än jag. Det stämmer inte. Det går inte. Det är outhärdligt. Som hennes man måste jag visa henne den solidariteten att jag måste göra henne sällskap, eftersom ingen annan i världen visade henne någon solidaritet. Kan ni förstå det?”

Ack, jag förstod honom alltför innerligt väl och började inse, att det var ingenting jag kunde göra för honom. Han måste följa sitt eget öde, och jag hade ingen rätt att ingripa.

I fall som Stefan Zweig är det mycket möjligt att hans självmord hade kunnat undvikas om han hade haft någon förstående person att tala med, vilket Erich Maria Remarque mycket riktigt påpekade. I fallet Arthur Koestler är det mera tveksamt om någonting hade kunnat hjälpa honom, då han ju faktiskt redan var döende. Men här såg jag alltför klart att det var ingenting jag kunde göra, hur frisk och skärpt och på toppen av sin personlighets utveckling Romain Gary än var. Han skulle aldrig kunna finna sig i att leva utan sin hustru efter att hon så orättvist tvingats i döden.

Jag ville inte lämna honom i hans totala uppgivenhet och ensamhet, men han sade stilla till mig utan att se på mig: ”Ni behöver inte stanna längre. Ni har gjort vad ni har kunnat men kan inte göra mera. Tack för att ni försökte. Ni kan gå nu.”

Ändå försökte han, som om mitt besök ändå haft någon verkan. Han kämpade tappert, men det gick inte i längden. Jag hoppades i det längsta att han skulle klara det, men när slutligen nyheten kom om hans självmord, då han sköt sig på årsdagen av Jean Sebergs död, blev jag inte förvånad. Frågan är om han fick frid genom sitt beslut och modiga ställningstagande för henne att följa henne. Jag betvivlar tyvärr att självmord någonsin löst någon levandes problem. Det är vanligen en desperat flykt där den största risken är att det personliga problem man försökt fly från därmed bara förvärras.

Filmer

”*Gone, Baby, Gone*” är en skakande historia om det faktum, att det varje år i USA försvinner 800,000 barn, alltså 2300 om dagen, av vilka de flesta i regel påträffas och återbördas ganska snart, men 300 om året återfinns aldrig utan förblir försvunna utan något spår, och deras anhöriga får aldrig veta vad som hänt dem, om de är levande eller döda. Dennis Lehane, som också skrev ”*Mystic River*”, har gått in i denna problematik och utforskat den noga. Resultatet är denna redan klassiska deckare, där ett sådant spårlöst försvunnet barn och omständigheterna kring försvinnandet skildras med övertygande verklighetsnärlighet. Ett deckarpar anlitas för att hjälpa polisen ta reda på barnet då barnets anhöriga inte litar på polisen kapacitet, men det är inte barnets mor, en knarkande slarva, som anlitar dem utan hennes syster. Utredningen leder in i en labyrinthisk härva av komplikationer där fasansfulla interiörer av den undre världen och dess perversiteter kartläggs och blottas, medan det hela utmynnar i en problematik med frågeställningar som aldrig kan besvaras. Undersökningen kostar deckarparet deras förhållande, hans fru lämnar honom till följd av hans slutliga ställningstagande, och man förstår henne. Det var en glädje att läsa boken efter att man läst filmen, ty med förvånad tillfredsställelse kunde man konstatera, att filmen följt boken mycket noga och knappast utlämnat någonting, vilket är sällsynt. Både boken och filmen måste man ge högsta betyg.

En annan sådan film och bok var ”*Cheri*” om en åldrande kurtisan i Paris före första världskriget och hennes förhållande med en mycket yngre man, ett förhållande som trots den anmärkningsvärda ålderskillnaden varade i hela sex år. Boken är skriven av Colette, men filmen är bedövande vacker och tillför därmed historien ett element som i positiv

grad kompletterar boken. Hela den smäktande sköna atmosfären kring ”*la belle époque*” återges med fulländad estetik och realism, och man kan bara njuta genom hela filmen ända fram till det tragiska slutet, som inte är någons fel, utan det är epoken som tar slut och avlöses av det första världskriget. Efter detta kan den sköna epokens vackra människor inte längre känna sig hemma i en ny andligt fattigare värld och tar konsekvenserna. Det faktum att den kvinnliga huvudrollen spelas av ingen mindre än Michelle Pfeiffer, vackrare än någonsin i sin fullaste mognad, bara ökar filmens njutbarhet och förhöjer den i kvadrat.

En annan sådan bedövande vacker film var den klassiska engelska ”*Sarabande for Dead Lovers*” från 1945, faktiskt en sann historia, där dock huvudskådespelarnas fantastiska prestationer, Joan Greenwood and Stewart Granger, höjer filmen till en status långt utöver den sedvanliga höga brittiska standarden på kostymfilmer. Det hela utspelar sig under första hälften av 1700-talet och handlar om kurfursten av Hannover, sedermera kung Georg I av England, och hans hustru. Han är en knöl, äktenskapet är politiskt och arrangerat genom social lämplighet utan anseende till parternas egna önskemål och blir en katastrof för Joan Greenwood, som inte ens får uppfostra sina egna barn. Stewart Granger är den svenske ädlingen von Königsmarck, som är väl medveten om det olämpliga i en farlig vänskap med kurfurstens vackra men nonchalerade hustru, men ödet för dem ändå samman. Här spelar musiken en viktig roll och blir som en extra huvudroll i dramat, då den skickligt vävs in och används till att förhöja och förtäta dramatiken, det är en saraband som här utgör det viktiga musikaliska ledmotivet, medan samtidigt kostymprakten är förtrollande i sin magnifika prakt och skönhet. Man skulle kunna kalla denna film för den absoluta kostymfilmen, då denna klädprakt i sin estetik nästan överträffar allt vad man sett i den vägen. Detta i sin tur understryker den förkrossande tragiken i dramat, Joan Greenwoods gestaltning av den förfördelade och orättvist förskjutna furstinnan för att hon över huvud taget vågat älska, är någonting man aldrig glömmer, och Stewart Granger i sin fullkomliga ädelhet är henne fullständigt värdig.

En annan sådan sannskildring var den intressanta filmatiseringen av vänskapen mellan president Clinton och Tony Blair, gestaltade av Dennis Quaid och Michael Sheen, den senare förvånansvärt lik Tony Blair, nästan som en tvillingbror, vilket blir särskilt tydligt i slutscenen, som är autentisk, där en presskonferens med den nyvalde president George W. Bush och Tony Blair återges, där den bufflige Bush talar om deras gemensamma tandkräm, medan Tony Blair ansträngt försöker hålla god min i det nya pinsamma omaka förhållandet. Dennis Quaid är föga lik Clinton men klarar ändå av gestaltningen bra, och framför allt är det en intressant skildring av en god och viktig vänskap mellan två jämbördiga världsledare, båda av det bättre slaget. Man får följa med i deras olika kriser och hur de hanterar dessa, Tony Blairs svåra ställningstaganden i Kosovokrisen och Clintons svårigheter att manövrera sig ut ur den pinsamma Monica Lewinsky-affären, och hur de beundransvärt konsekvent ställde upp för varandra även när detta innebar risker. Filmens titel är ”*The Special Relationship*”.

En annan klassiker som erbjöd ett välkommet återseende och återupplivande var Chaplins kanske mest fullkomnade stumfilm, ”*Stadens ljus*” från 1931, där han spelar

den vanlige fattige vagabonden som råkar bli engagerad i en blind flickas förehavanden samtidigt som han får ihop det med en nyckfull miljonär, som är hans kompis i berusat tillstånd men som nykter kastar ut honom. Filmen är betagande alltigenom i sin ömma känslighet och fantastiska sociala psykologi och brister inte på någon punkt i sin övertygande realism: just så besvärliga, nyckfulla och oberäkneliga kan odrägligt rika människor vara, som gärna lovar allt och vad som helst för att nästa dag lika lätt bryta alla sina löften, medan den fattiga blinda flickan inte låter sig luras, inte ens av Charlie Chaplin, i längden.

Den mest verkningsfulla klassikern var emellertid en annan svartvit film från 1942, nämligen filmatiseringen av James Hiltons roman "Slumpens skördar" ("*Random Harvest*") om ett fall av minnesförlust från första världskriget. En soldat bärgas från slagfältet vid Arras efter en granatchock som fullständigt berövat honom hans minne medan ingen kan identifiera honom, varför han hamnar på mentalsjukhus i utkanten av London. Under vapenstilleståndets yra den 11 november 1918 lämnas av misstag en dörr öppen, varpå han vandrar ut därifrån och tas om hand av en skådespelerska. De upplever en tid av ständigt växande lycka, och han börjar få framgångar som författare, när han under ett besök i Liverpool för att träffa sin förläggare råkar bli påkörd av en bil, får ett slag i huvudet och vaknar upp som en annan människa, den officer han var före granatchocken i Frankrike, en förmögen man av god familj och hög rang, medan de tre åren där emellan är fullständigt som bortsvepta ur hans minne.

Sådant var vanligare än man tror under första världskriget, och parallellfallen till detta var många. Här spelas han av Ronald Colman i en av sina bästa roller, medan Greer Garson mer än väl matchar honom. Frågan är om filmen är Colmans eller Greer Garsons, båda är så ytterst glänsande i sina svåra roller alltigenom, och även om filmen i någon mån skiljer sig från boken kompletterar de varandra. Antagligen var James Hilton själv med och fick ha synpunkter på filmmanuskriptet, ty fastän filmen är annorlunda än boken är den inte mindre Hiltonska än boken. Som en god vän menade, det är en uppbygglig historia om nödvändigheten av självbehärskning även under den svåraste tänkbara stress och det långa tålamodets äntligen belöning. Både filmen och boken återvänder man till mer än gärna om och om igen.

Johann Nepomuk Hummel (1778-1837)

Denne sympatiska kompositör har orättvist helt kommit i skymundan för Mozart, Beethoven och romantikerna. Ändå var han mycket aktiv och flitig och åstadkom en hel del kammarmusik utom åtta pianokonsalter och 22 (!) operor. Så fort han var död glömdes han så gott som genast, då han redan utdömts som urmodig och hopplöst tillhörig en svunnen epok. Han var Haydns och Mozarts naturlige efterträdare, han fortsatte faktiskt efter Haydn tjänstgöringen som hovmusiker hos furst Eszterhazy, Österrikes rikaste man, men misskötte den tjänsten så att han blev avskedad, då han hade tankarna på annat håll, och hellre odlade sin förkärlek för operan. Först idag efter mer än 150 år börjar man höra hans musik igen, främst hans kammarmusik, och den låter aldrig oäven. Han var en mera renodlad klassiker än Beethoven, som han kände sig bräddad och utkonkurrerad av, när denne beslagtogs Wiens salonger mot slutet av 1790-talet, och även

om de var goda vänner var denna vänskap tämligen kryddad med uppgångar och nedgångar, ständiga vändningar och kriser. Ingen hade ju lätt för Beethoven och allra minst han själv, och liksom Mozart hörde Hummel mera hemma i den förrevolutionära tiden då allt var frid och fröjd och ingen brydde sig om djupgående passioner och uppslitande omvälvningar som störde de harmoniska formernas bekvämlighet.

Till hans mycket omfattande verksamhet hörde först och främst hans insatser som pianist och pianolärare. Även han var underbarn och uppmuntrades som sådant men blev aldrig utnyttjad som Mozart utan slapp den belastningen och kunde i stället genom hela livet vara desto mera social – i motsats till de flesta ledande musiker på den tiden har det aldrig sports om något gräl med Hummel med någon. Han var tvärtom en konstruktiv länk mellan olika musikaliska etablissemang och framför allt musiker, och det säger något om honom, att hans bästa vän, den som han själv omhuldade och uppskattade mest, var den älskvarde Franz Schubert.

Han skrev en omfattande pianoskola som var epokgörande på sin tid och en betydande bästsäljare. Karl Czerny övergick från Beethoven till honom, och många andra följde efter, och knappast någon pianopedagog blev mera betydelsefull för den följande generationens pianister som Chopin, Schumann och Mendelssohn. Inför den romantiska skolan ställde han sig dock främmande, han kunde aldrig smälta en sådan som Franz Liszt, som han menade att våldförde sig på pianot, med den påföljd, att när de stora romantikerna slog igenom med allt upp-och-ner-vändande ledare som Berlioz kände han sig utanför och drog sig tillbaka för att komponera mindre och mindre.

Hans betydelse som musikalisk-social koordinatör kan dock inte överskattas. Han är liksom den förenande länken från Haydn genom Mozart, Beethoven, Schubert ända fram till romantikerna, och det är till största delen hans förtjänst att Weimar senare blev ett så viktigt musikcentrum, där ju sedermera Liszt och Wagner kunde hålla hov. Hans kammarmusik börjar komma tillbaka på repertoaren, medan tills vidare tyvärr knappast någon ännu drömmer om att återuppliva hans 22 operor. Men även en sådan som Rameau har efter mer än 200 år återupplivats med de mest sanslösa och förryckta operor, så ingenting är omöjligt.

Milstenar, september 2012

- 7 200 år sedan slaget vid Borodino utanför Moskva, där både Napoleon och ryssarna menade sig ha segrat efter offrandet av 50,000 män.
- 9 Kurt Sanderling 100 år.
- 11 O. Henry (William Sydney Porter) 150 år.
- 14 200 år sedan Moskvas brand, som tvingade Napoleon till reträtt från Ryssland.
- 25 Glenn Gould skulle ha fyllt 80.
- 26 325 år sedan Parthenon i Athen ruinerades, då turkarnas krutlager därstädes exploderade genom en fullträff avlossad från venetianarnas flotta av en svensk officer.
- 29 Michelangelo Antonioni 100 år.

Påskresorna, del 5 och avslutning.

Hundraårsdagen av Titanics förlisning bjöd på resans definitiva haveri. Förgäves försökte jag hela kvällen efter bröllopet nå Paola, ännu halv 12 försökte jag sista gången utan resultat, och försöken återupptogs efter klockan 8 på morgonen. Hon hade per mail förklarat sig ledig hela söndagen och vikit denna dag för mig men var då hopplöst oåtkomlig. Jag hade två nummer att tillgå, ett mobilnummer och ett verkligt. Ingendera svarade under hela kvällen, men på morgonen dök plötsligt en automatisk röst upp på mobilnumret: "Mobilen ni har ringt till är antingen avstängd eller utom räckhåll – försök ringa senare." Men på det vanliga numret tutade det två gånger upptaget. Vad hade hänt? Hade hon blivit sjuk? För två år sedan hade hennes ex-make åkt in på sjukhus, och hon hade besökt honom varje dag med sina döttrar. Hade en liknande situation uppstått nu? Förmodligen väntade mig någon förklaring i mailbrevlådan, och det var katastrofalt att jag inte kunnat få någon uppkoppling på hela resan hittills. Det fick aldrig mera hända. Utan daglig uppkoppling är man förlorad, kosta vad det kosta vill, men det måste finnas något universalmodem att tillgå, som klarar mail över gränserna till rimligt pris. Jag gjorde sista försöket att nå henne klockan 7 på kvällen.

Det regnade hela dagen, så det var inte så mycket man kunde göra. Jag gick till stationen i regnet i sandaler med paraply för att skaffa de nödvändiga platsreservationerna för hemresan. På stationen visade det sig, att dessa platsreserveringar med tillägg bara kunde göras ombord på tåget. Jag hade alltså gått dit förgäves, och det var bara att gå tillbaka igen.

Varje resa är full av överraskningar, goda och onda, och dessa ger resan innehåll och dynamik, ibland alltför mycket dramatik och understundom hisnande lyckoupplevelser, men även de sämsta erfarenheter kan alltid komma och vändas till godo. Jag hade åtminstone lärt mig att aldrig mera resa ut utan säkra uppkopplingsmöjligheter.

På kvällen visades Titanicfilmen. Det var intressant att se om den efter sju år. Den är välgjord och vacker, och särskilt förtjänstfull är musiken i sin försiktiga framtoning i en oförglömlig melodi framförd av Nina Simone, men intrigen är under all kritik: banal, absurd, osannolik och vulgär, om dock Kate Winslet och Leonardo di Caprio gör det bästa av saken. David Warner som den monstruösa betjänten är fullständigt otrolig. En sådan betjänt skulle aldrig få anställning någonstans utom hos en maffiaboss, och sådana fanns ännu inte 1912.

Det upphörde dock äntligen att regna efter att det regnat hela dagen, och måndagen började med någon ljusning. Paolo kom förbi en sista gång med lilla Maddalena, Federicas äldre dotter, precis när jag skulle bege mig, så avskedet förgylldes av en berikad samvaro.

Tåget nåddes utan problem, tågresan gick utan problem, men precis utanför München gjorde tåget halt, och det annonserades att vi skulle stå där i 20 minuter – precis utanför München. Det blev nästan uppror bland passagerarna. Jag hade hoppats på en halv timmes paus i München för en efterlängtd kopp kaffe. Förseningen gav mig en marginal på precis 5 minuter. Det var bara att gå direkt till nästa perrong. Inget kaffe i München.

I Fulda hade jag åter en och en halv timmes väntetid på tåget till Köpenhamn. Förväntansfullt gick jag till kaféet som varit så varmt och trevligt vid nedresan. Det var stängt. Det var öppet från 05.00 till 21.00. Allt annat var stängt också, utom en discobar med hård hjärntvättsdunkadunk och ett internetcafé för 3 Euro i timmen med nästan lika högt och hårt dunka-dunk. Det enda andra stället som var öppet var en turkisk kebab-sylta. Där kunde jag antligen få mig en kopp kaffe. Emellertid blev den fröjden begränsad, ty även den baren stängde efter en kvart klockan 11. Därefter var man hänvisad till kylan ute på perrongen de återstående 45 minuterna.

I Köpenhamn snöade det. Där var frågan om man skulle fara hem via Helsingör eller Malmö. Jag beslöt att ta det tåg som gick först och hoppades på Helsingör, då jag föredrog färjeresan framför den tråkiga bron. Tåget ankom 10.07. Det gick ett tåg till Helsingör 10.12. Fastän jag sprang hann jag inte. Det gick ett tåg över bron till Göteborg 10.32. Det blev det tåget.

Men det blev tågstrul in i det sista. Det visade sig, att dagen innan den 16.4 hade det inletts banarbeten mellan Ängelholm och Laholm. Där emellan gick inte tåget fram till den 20.5. Man fick ta buss från Ängelholm till Laholm och därifrån fortsätta med tåg. Dock slapp man betala extra. Alltid något.

PS. Senare i Göteborg kunde mysteriet med Paolas försvinnande uppklaras. Allt hade visat sig vara ett missförstånd. I meddelanden på *facebook* hamnar det äldsta meddelandet högst upp medan det nyaste kommer längst ner. Detta ser man inte när man öppnar sidan. Det meddelande från henne jag läst hade varit tre år gammalt, och hennes beklagande att hon var bortrest när jag var i Verona hade hamnat längst ner utom synhåll. Då datumet ändå hade stämt, i mitten på april även för tre år sedan, hade jag inte reagerat då året inte angivits.

Trots detta missöde har samma misstag inträffat även senare – man har uppfattat det översta meddelandet som det nyaste och inte kommit att tänka på att på *facebook* är allting tvärtom – det nyaste kommer sist. Man lär sig av misstagen.

April 2012

Resan till Dzhongkbul, del 1: Den svåra förstoppningen.

Under juni var jag bortrest i Finland där jag behövde mitt pass, så det var inte att tänka på att ge sig på en visumansökan före Finland. Efter återkomsten hade jag så fullt upp med allt möjligt att min visumansökan till Stockholms indiska ambassad inte blev postad förrän den 13 juli. Efter sex dagar kom den tillbaka. Något var fel.

Jag hade följt anvisningarna enligt första bästa sajt på nätet, enligt vilken priset för visumet var 440 kronor. I returbrevet, som jag måste lösa ut för 250 kronor hette det att visumets verkliga pris var 667 kronor. Därtill måste man bifoga avgift för rekommenderad returpost, vilket jag redan hade gjort en gång. Förtvivlad mailade jag till ambassaden:

”Jag fick just tillbaka min visumansökan och pass med det meddelandet att jag inte betalat tillräckligt. Enligt den visumansökan jag fyllde i var visumavgiften 440 kronor, vilket jag betalade

till fulla och bifogade ett kvitto av till Er. Detta var den hemsida vars instruktioner jag följde, daterad den 23 januari 2012:

http://www.indianembassy.se/visa_services.php

Utom detta betalade jag för både mitt rekommenderade brev med passet och för rekommenderad returpost för totalt 144 kronor. För att alls kunna hämta ut mitt returnerade pass måste jag betala extra 250 kronor. Totalt: 834 kronor. I tillägg till detta ber ni mig betala 227 kronor extra i utebliven betalning.

Jag beklagar, men jag kan inte resa till Indien under sådana tilltrasslade omständigheter. Enbart visumkomplikationerna tornar upp sig till absurda kostnader. Jag har rest dit regelbundet sedan 1992 under totalt mer än 20 resor och sedan 2000 tolv gånger till Ladakh. Under denna tid har visumkomplikationerna ständigt tilltagit i krånglighet, men en sådan oredighet i formaliteterna som i detta år har jag aldrig upplevat tidigare.

Var vänlig och besvara mitt brev, eller jag kommer inte att kunna besöka Indien fler gånger.”

De svarade att jag skulle uppsöka en annan sajt, som gav helt andra instruktioner. Jag följde de nya instruktionerna till punkt och pricka, betalade en ny returpostrekommendation och meddelade ambassaden:

”Jag har just betalat in 313 kronor extra för visum + REK enligt de nya instruktionerna. Hela paketet med kvitton har jag tillsänt er på nytt per snigelpost inklusive frankerat returkuvert, vilket borde nå er om måndag. Observera, att den tidigare inbetalningen gjordes till ett annat bankgiro: 5816-4930, men jag hoppas innerligt att denna yttersta ansträngning skall avsluta ärendet.”

Det var den 20 juli, och mitt flyg var den 9 augusti.

Ingenting hände. Den andra veckan gick, det blev den 3 augusti, och mitt visum hade inte kommit.

Måndag 6 augusti, tre dagar före avresan, mailade jag ambassaden och delgav min oro. De svarade att jag kunde följa med utvecklingen av mitt visum på en sajt på nätet. Denna krävde en massa inloggningar med koder och en massa fallgropar som alla måste ramla i innan man kom fram. Där meddelades det att mitt visum hade processats. Varför hade det inte kommit då? Det var ändå tre dagar kvar, och tydligen var det åtminstone på väg.

Inget visum på tisdagen heller. Mot kvällen gick jag till posten och frågade om det inte kunde finnas ett rekommenderat brev till mig där. Något sådant fanns inte. Då ringde jag Finnair på flygfältet och delgav dem situationen. Jag kunde ju inte resa utan pass.

Damen jag talade med var mycket tillmötesgående. Hon undersökte min biljett och meddelade att den medgav inga ändringar. Mitt avbeställningsskydd gällde bara vid sjukdom eller anhörigs frånfälle. Jag påpekade att ett försvunnet pass var en mera definitiv blockering av en resa än sjukdom eller anhörigs frånfälle. Hon skulle titta på saken. Eftersom passet ändå tycktes vara på väg föreslog jag en framflyttning av avresan vid nödfall. Hon skulle se vad hon kunde göra men kunde inte garantera något. Om brevet inte heller kom på onsdagen skulle jag omedelbart återkomma.

En god vän hade råkat ut för något liknande en gång och rekommenderade mig att jaga postverket. Jag gjorde detta. Där kunde de inte hjälpa mig om de inte fick veta kollinumret på brevet. Detta kunde jag bara få veta av avsändaren, alltså ambassaden i Stockholm.

Ambassaden i Stockholm meddelade, att de hade utfärdat mitt visum för länge sedan och överlämnat det till *TT-services* för vidarebefordran till mig. Ambassaden gick fri. Kollinumret kunde jag bara få från *TT-services*. De hade stängt för dagen och telefontid endast morgnar 9.30-12.

Både Finnair, postverket och *TT-services* hade genomfört telefonkösystemet. Man fick vänta en halvtimme i telefonluren under ideliga upprepningar av meddelandet: ”Du står fortfarande i kön.”

Torsdag morgon ringde jag 9.30 till *TT-services* och fick vänta en halvtimme i telefonkön fastän det bara var två före mig. Till slut fick jag beskedet att de hade skickat mitt visum den 1 augusti. Nu fick jag åtminstone kollinumret.

På postverket hittade de försändelsen genast. Den hade gått till mitt postkontor och legat där en vecka, där jag varit och frågat om mitt brev. Jag hade aldrig fått någon avi. De hade aldrig skickat någon avi. I stället hade de aviserat genom SMS. De kunde ju inte veta att jag aldrig använde mobil och att den jag hade var död.

Slutligen kunde jag alltså hämta mitt rekommenderade visum på posten klockan 11 några timmar före min avresa, Jag kunde meddela Finnair att problemet var löst. Det återstod bara att packa och ge sig iväg.

Det var alltså ingens fel. Alla hade gjort rätt, och den bristande länken var bara att jag hade mobil utan att använda den.

Vädret var strålande, jag hade redan städlat och tvättat och dammat färdigt, packningen genomfördes under panisk stress på en timme, och så bar det iväg. Jag hoppades att det värsta av resan skulle vara över med detta, men den förstoppningen hade varit svår. Det var som en ständigt växande mardröm som man ständigt måste mobilisera mera tålamod för att klara av. Jag hade haft för mycket tålamod. Jag borde ha ringt ambassaden och *TT-services* genast när jag började bli orolig. I stället hade jag väntat och hoppats på det bästa och låtit mig torteras av den förskräckliga ovissheten.

(I nästa avsnitt: *Misstaget.*)

Den strålande fiaskoresan, del 10: Lamayuruturer (forts.)

Redan den första eftermiddagen gick vi upp till Ladakhs äldsta kloster Atitse två timmars promenad rakt uppåt, som kan vara den vackraste dag**trek** man kan göra i Ladakh. Halvar var helt entusiastisk, och där uppe träffade vi åter de vänner som välkomnat oss på morgonen: det argentinska paret, franskanadensaren och några till. En stammande tysk var tydligen inneboende där, ty han hade förtroendet att öppna alla dörrar för oss och visa oss det allra heligaste: de gamla grottor innerst i klostret, som varit Ladakhs första munkbosättning för mer än 1000 år sedan. Något senare hade Lamayuruklostret instiftats som fristad åt förbrytare på order av Kashmirs då buddhistiska maharadja, så att vad man än var efterlyst och bannlyst för kunde ingen röra en i Lamayuru. Sålunda växte Ladakhs klosterrörelse till.

Vi kom upp på 100 minuter och ner på 75. Värre än så var det inte. Men på kvällen var man så trött, att man somnade redan klockan 8. Det hade varit en intensiv dag med förfärlig bussresa, stora upplevelser, social livlighet, god mat och kraftig aktivitet.

Tyvärr mårde inte Halvar bra under natten: han hade ännu inte sluppit sin förfärliga diarré, så det var tveksamt om han kunde följa med till Wanla. Väl medveten om detta dilemma, – vem har inte haft diarré i Indien, vilket är den vanligaste folksjukdomen därstädes och tillika det vanligaste samtalsämnet mellan alla indier, – var jag fullt på det klara med att ta maximal hänsyn till omständigheterna. Vädret var emellertid idealiskt: inte ett moln på himlen, gårdagens regnbyar hade förfriskat luften, och det fläktade lagom skönt.

Vi kom inte iväg förrän klockan 9, och Halvar gav upp före passet. Jag gav honom så mycket toalettpapper han ville ha, och där skildes vi. Han planerade stanna en extra dag i Lamayuru och kanske då vara vid bättre vägar för att kunna göra denna vandring.

Klockan 11 var jag framme vid Wanla, det var första gången jag fått göra denna vandring till Wanla ensam, och det gick i ett huj. Vädret kunde inte bli bättre, och klostret verkade färdigrestaurerat och sken i solen i sin pittoreska färggrannhet med lysande röda och ljusa färger. Jag hade inte varit där uppe på två år, och där förekom både en ny väg ingen visste vart, och nya klosterbyggnader. När jag gick upp på taket hörde jag en bestämd amerikansk röst under mig och en sträng kvinna som kom upp och sade: "*The public is not allowed here.*" ("Tillträde förbjudet för obehöriga.") Det var knappt att jag ens fick ta den bild jag höll på att knäppa. Jag talade dock vänligt med henne, och hon var inte amerikan utan naturligtvis en tyska. Ja, de höll fortfarande på med restaureringsarbetena, jag önskade dem lycka till med detta, men jag måste ändå genast bege mig ner från taket. Det hjälpte inte att jag gjorde denna pilgrimsvandring varje år från Lamayuru eller att jag varje år kom som pilgrim till Ladakh ända från Skandinavien. För denna tyska dam var jag inte välkommen. Jag hade stört dem i deras arbete, vilket jag bad dem om ursäkt för.

Betydligt trevligare var en schweizare och en österrikare som kom upp till klostret med motorcykel. Den ena hade gjort Lamayuruvandringen för fem år sedan, och vi beklagade att han inte kunde göra den i år, så hemskt mycket mera njutbar än med motorcykel.

På vägen ner fastnade jag i en trevlig mycket skuggig campingground där det fanns folk. Då den verkade inbjudande frågade jag om de hade mat, varpå de svarade beklagande: "Tyvärr bara Maggiesoppa." Det var precis vad jag behövde, så jag slog mig ner för en lång och trevlig lunch.

Den berömda Maggiesoppa, som man får överallt vid vägfakéerna i det övre Himalaya, är en genialisk näringsrik och smakfull nudelsoppa som tillreds på några minuter. Den uppfanns av en schweizare 1882 just för att tillfredsställa alpinisters behov av varm och mättande mat genast och har sedan dess gjort sitt segertåg över alla världens högländer. Det finns ingen bättre tänkbar lunch i Himalaya: lätt, näringsrik, smakfull, mättande och läcker.

Ett större sällskap schweizare skulle tälta där, så jag gick vidare när de anlände och började slå upp sina tält till mitt andra gamla rastställe i Wanla, där samma gamla gubbe fanns kvar som serverat mig de senaste 10 åren. Även där satt ett större schweiziskt sällskap, men dessa höll inte på med sina tält utan satt vid bordet och pratade, varför det var angenämt att delta i konversationen över en kopp te innan man fortsatte. Jag kom inte ifrån Wanla förrän halv två, vilket var väl sent med tanke på att solen var som hetast och hårdast då.

Man fick stanna ett antal gånger i den skugglösa långa djupa solstekta "*Death Valley*"-ravinen för att dricka. Lyckligtvis fläktade det något, normalt står luften helt stilla här i ständig lä, och lyckligtvis förekom det en del moln, och man var ju tacksam för varje litet ögonblick av tillfällig skugga. Uppe på Prinkiti La, när den långa uppførsbacken äntligen var över, kunde man stanna till och vila och dricka ordentligt och njuta hur länge som helst av en av Zanskarbergens vackraste och mest hisnande utsikter, men det blåste förfärligt, man hotades nästan blåsa bort, så det var bäst att fortsätta.

Vägen tillbaka tog 2,5 timmar. Jag hade hört av en guide i Wanla att Halvar ändå lyckats ta sig upp till passet och sedan vänt tillbaka. På Dragons restaurang satt det argentinska paret från igår och pladdrade sprutande spanska med ett annat par. Även argentinarerna hade gjort en framstöt mot passet men vänt om med Halvar. Min nye colombianske vän från i morse såg jag inte till men hoppades få se honom igen.

På vägen upp tillbaka till Shangri La mötte jag Halvar på vägen ner. Han hade haft en sista ordentlig diarré på väg ner från passet som en avskedssalut, Jag rekommenderade honom en ordentlig rispudning på Dragon, som jag själv hade haft till lunch, en riktigt läcker rätt med kanel, kardemumma och nötter utom ris i sin bästa form, som borde sätta definitivt stopp för den skenande magsprutten. Han trivdes för övrigt så väl i Lamayuru att han planerade stanna inte bara en dag extra utan två. Även jag hade gärna stannat längre, men det fick vänta till nästa år.

När vi satt där och samtalade kom det en skördeman förbi med tre åsnor fullpackade med årets skörd. Packningarna var som berg och erinrade om vår Tidskriftsverkstads signaturbild i Göteborg men utan kärra. Bredvid en av åsnorna gick en inte många veckor gammal fåle. Skördemannen sjöng, som alla skördemän gör när de skördar och tröskar och (för hand) mal tsampanjöl i Ladakh. Detta var det verkliga Ladakh. Det kunde inte bli bättre, när i skymningsolen sedan Lamayuru visade upp sig i sin mest pastorala och intagande pryddo.

(I nästa nummer: *Rizong och tillbaka till Leh.*)

Bonusresan, del 9

Natten blev svår men kunde överlevas. Temperaturen föll inte till mer än 12 grader, men som alltid i Darjeeling är det den råa fuktigheten som är förödande och förlamande med främst den paralyserande effekten, att man om morgonen vägrar stiga upp ur sängen.

Allt var dimma och moln, och det hotades med regn hela dagen, så det var inte mycket av det bästa man kunde göra av saken. Självklart motiverades man att planera för att lämna stället.

Jag övervägde till och med att lämna snarast möjligt och undersökte därför flygmöjligheterna exempelvis till Dharamsala härifrån. För sakens skull ordnade jag också ett tillstånd för Sikkim, i fall jag skulle bli kvar och vädret förbättras.

Det fanns inga direktförbindelser från Siliguri till Dharamsala. Man fick byta i Delhi, och där avgick flyget till Dharamsala samtidigt som Delhiflyget avgick från Siliguri. Det var så kallad *dålig timing*.

Jag planerade dock för ett definitivt besök i Sikkim även om man där snart skulle vara hänvisad till att hela tiden bege sig bort från regnet från en plats till en annan där det regnade mera. Flygkomplikationerna ledde mig till att i alla fall satsa på en fasansfull tågbiljett.

Det visade sig att det för ovanlighetens skull inte var någon längre kö till biljettkontoret, så jag ställde mig i den och kom genast till tals med problemen. Emellertid visade det sig att jag enligt indisk värdemätning numera var en *”senior citizen”*, alltså åldring, då jag fyllt 60, vilken nyfödda status alltså gav mig plötsliga privilegier. Jag kom förbi alla väntelistor och köer och fick biljett direkt till det snabbaste tåget *Rajdhani* i luftkonditioneringsavdelningen för bara 1035 rupier (150 kronor), ett av de lyxigaste tågen i Indien, som skulle avgå bekväm tid efter middag den 25-e och föra mig till Delhi till tiotiden följande morgon, varefter jag lugnt kunde passera en dag och en natt i de tibetanska kvarteren Mainu Ka Tilla i ersättning för Dharamsala och sedan ta tunnelbanan ut till flygfältet lagom till mitt flyg söndag morgon. Därmed hade jag nio dagar att disponera i Darjeeling och Sikkim. Jag hade känt tidsnöd inför resan till Darjeeling och därför hoppat över Gwaldam och Almora, och plötsligt hade jag nu hur mycket tid i Darjeeling som helst.

För att fira detta på lämpligt sätt gick jag till gamla *Orient* för lunch. Ja, det gamla strävsamma paret satt fortfarande kvar där och skötte ruljangsen långt uppe i 80-årsåldern. Det var för dem bara att köra på.

Darjeeling var alltid för mig en överväldigande utmaning på mina resor, det hade alltid erbjudit överraskningar och ej sällan av icke positivt slag, och i år var det bistra vädret en synnerligen avskräckande utmaning. Ändå hade jag aldrig sett så mycket västerländska turister i Darjeeling, nästan lika mycket som i Dharamsala, och betydligt mer än i Rishikesh och Manali, fastän vädret med molnen och dimmorna och regnet och den tilltagande kylan och tristessen knappast kunde visa upp ett mera motbjudande ansikte. Det var till och med kallt på *Glenary's*, där folk satt påpälsade i både täckjackor och tjocka sjalar samtidigt.

I detta hemska väder under i princip de mest odrägliga omständigheter dök Johannes upp. Han var i Kalimpong, och vi hade kommit överens om att han skulle komma ner när jag kom upp, och den säkraste träffpunkten hade vi bedömt vara *Glenary's*. Igår hade jag meddelat honom min ankomst, och han dök upp just när jag hade påbörjat min andra tekanna.

Återseendet var hjärtligt men något sordinerat på grund av vädret, då det var kallt till och med inne på *Glenary's* fastän de använde värmebatterier. Vad vi talade om riskerar att bli denna resas mest kontroversiella kapitel hittills.

Jag berättade för honom om mina lyckträffar både i Naini Tal och Darjeeling, då det att jag var 60 hade inneburit överraskande privilegier i Indien, då jag som 'senior citizen' (åldring) kunde strunta i köer och väntelistor och automatiskt kunde få biljett direkt av vilket slag det vara må. Han hade ju ännu ett stycke kvar till 60, då han tills vidare bara var i 50-årsåldern.

Vi kom att tala om de böcker jag hade läst, och då jag lyckats ta mig igenom alla Jüri Linas sju svenska böcker med utomordentlig behållning talade jag varmt om denna författare. Johannes hade träffat honom flyktigt under 80-talet när han var ny här, (han kom ju till Sverige 1979 när Johannes och jag först träffades,) och då han hade mycket gemensamt med Jüri Lina både beträffande rysk bakgrund och hård uppfostran med det kommunistiska trycket oavbrutet som ett plågeri, hade han följt med estsvenskens förehavanden så länge han kunnat. Detta hade avbrutits när han flyttade till Indien 1992.

Jag återgav de av Linas böcker han inte hade läst, främst de tyngsta och den sista UFO-boken (1992), varunder Johannes blev alltmer allvarlig. Själv hade jag ingen UFO-upplevelse, men både Jüri Lina och Johannes hade haft sina. För första gången fick jag höra närmare om Johannes erfarenhet av de flygande tefaten.

(I nästa nummer: *På tal om UFO*)

Eliot Pattisons roman om Tibet

Den heter "*Bone Mountain*" och handlar som titeln antyder om ett berg i Tibet. En kines flyr från ett fångläger efter ett antal år och kommer under flykten i kontakt med andra resenärer i bergen, en amerikanska, en lama och diverse andra. En munk blir mördad, vilket leder till komplikationer och mystifikationer. Romanen är mycket komplicerad och omständligt skriven, det är svårt att följa med i alla intrikata detaljer, och persongalleriet är inte särskilt tydligt, då karaktärerna snarare är teoretiska än dramatiska och ingen är klart utmejslad, medan författaren i denna omfattande roman ändå lyckas få fram hela den tibetanska och kinesiska problematiken med de oerhörda ständigt fortsatta övergreppen på Tibet och tibetanerna och de komplicerade

inre kinesiska förhållandena. I slutvinjetten anger han som sina källor alla de främsta tibetanska författarna och deras arbeten: John Avedon, Alexandra David-Néel, ett antal av de tibetanska martyrerna och deras arbeten, vilka alla källor måste betecknas som de viktigaste för ämnet. Romanen tål att läsas mer än en gång, då den första gången måste vara ganska svårsmält, den är svår att överblicka, och även andra gången måste man missa många viktiga detaljer. Författaren har dock genomfört ett beundransvärt arbete i författandet av denna svåra bok.

The Yogins of Ladakh

Detta är en betydligt lättare bok att läsa då den är dokumentär alltigenom. 1986 genomförde det engelska paret John Crook och James Low en resa genom hela Ladakh och Zanskar enkom för att uppsöka gamla visa män som ännu fanns kvar och mediterade i otillgängliga kloster och grottor på de mest osannolika platser. Deras målsättning var att ta reda på hur dessa egentligen bar sig åt och vilka principer och tekniker de använde sig av för att nå sina syften med sina meditationer. Lamorna menade, att paret egentligen var ute efter vad som inte kunde fångas, då de mest avancerade meditationernas hemligheter egentligen inte kunde förmedlas i ord utan måste upplevas, precis som man inte kan beskriva en resas mål förrän man själv är där och har nått det. Dock är det en fascinerande och ytterst givande odysse i Ladakh och Zanskar som paret beskriver, och särskilt om man själv har besökt dessa platser känner man sig som hemma hela vägen. Det är troligen den bästa bok om Ladakh som har skrivits när det gäller resor och ett måste för dem som vill lära känna Ladakh och förstå den lamaistiska buddhismens karaktär och egenheter.

Letnany's hemsida på Facebook

Den heter ”*Letnany Publications Information Site*” med information på engelska och svenska som lyder:

”Letnany var en förort till Prag där tre vänner träffades sommaren 1995 och beslöt att starta ett förlag enligt *samizdat*-traditionen, spridningen av litteratur genom underjordiska kanaler i Östeuropa och Ryssland under sovjettidens censur och förtryck. Gruppen är öppen, vem som helst kan vara med och bjuda in andra, och huvudverksamheten kommer att vara förmedlingen av länkar till intressanta publikationer, filmer och seriös musik som finns tillgängliga på nätet för nedtankning gratis. Då översättningsprogrammen på nätet ständigt blir allt bättre spelar språket ingen roll: alla språk är välkomna. Irrelevanta inlägg avlägsnas. (15.8.2012)”

Som sagt, vem som helst är välkommen att botanisera gratis.

Göteborg 12 september 2012